

Головний корпус ДГІ — художня стилізація для оформлення публікації

Історія випускників інженерів-геофізиків 1957 року

Дніпропетровського гірничого інституту імені Артема

Спогади про групи РФ-52-2 та РФ-52-1 • Віктор Фішман

У далекому 1957 році, після отримання дипломів, ми разом з нашими улюбленими викладачами сфотографувалися біля пам'ятника, що стояв навпроти головного входу до Дніпропетровського гірничого інституту. Тоді на світло-рожевому гранітному постаменті не було жодної постаті. Говорили, що колись, ще до революції 1917 року, це був пам'ятник Катерині II. Але робітники та більшовики скинули постать Катерини Великої як непотрібний спогад про минуле.

Втім, молодим випускникам до цього не було особливого діла. Після захисту дипломів ми отримали призначення до різних експедицій і партій величезної країни та добре усвідомлювали, що незабаром роз'їдемося по різних містах і селах. Ми пройшли разом п'ять років навчання у стінах рідного інституту, побували на геологічних і геофізичних практиках у Криму, на Кавказі та в інших місцях. Нам здавалося, що ми добре знаємо одне одного, а тому можемо уявити, як складуться наші долі. Але все виявилось не так, як ми думали. Усі ми були вихідцями з однієї країни - Радянського Союзу, а згодом багато хто став громадянином різних, іноді навіть ворожих одна одній держав.

**«Ми пройшли разом п'ять років навчання, а потім
роз'їхалися по різних містах і країнах.»**

Як усе починалося

Повернімося, однак, до початку нашого навчання. У 1952 році було оголошено набір до трьох груп геофізиків. Конкурс був чималий. Він посилювався тим, що серед вступників було багато випускників шкіл із золотими та срібними медалями, які вступали поза конкурсом. Усім іншим треба було скласти іспити із семи предметів, зокрема з математики - письмової та усної. Згадую випадок, що стався зі мною на вступному іспиті з усної математики. Іспит приймав асистент кафедри математики Юрій Пономарьов. Він нещодавно повернувся з армії і через поранення кульгав, спираючись на ціпок. Я розв'язав усі завдання з письмової математики, відповів на всі усні запитання і був цілком спокійний.

- Нічого не розумію, - сказав Пономарьов. - Я бачу, що математику ви знаєте досить добре. Чому ж так погано написали письмовий іспит?

- Я все розв'язав правильно, - впевнено відповів я.

Юрій Пономарьов, покректуючи, підвівся зі стільця і, спираючись на ціпок, кудись пішов. Хвилин через десять він повернувся до столу, тримаючи в руках мою письмову роботу з математики. Я встиг побачити, що всі мої розв'язання були перекреслені червоним олівцем.

- Так, побачимо, що ви тут наробили, - сказав він, перевіряючи мої розв'язання.

Потім, бурмочучи собі під ніс, промовив:

- Перше завдання розв'язано правильно; друге - правильно, третє - правильно, четверте - правильно, п'яте - правильно. Нічого не розумію.

Юрій Пономарьов своєю ручкою із синім чорнилом перекреслив незадовільну оцінку на моїй письмовій роботі й поставив «5» за письмову та усну математику. Так я набрав 35 балів і вступив на геофізику. Розповідаю цей випадок як приклад того, що в перші повоєнні роки викладачі, які пройшли сувору школу війни, не боялися відстоювати власну думку, навіть якщо вона не збігалася з висновком приймальної комісії.

У наших студентських групах було кілька людей, які повернулися з війни. У групі, що отримала індекс РФ-52-2, таким був староста Микола Гречихін; у групі РФ-52-1 з армії повернулися Олексій Урсов, Володимир Ханін, Григорій Кривин та інші. Склад групи РФ-52-2 можна побачити на див. фото 1.

1953: зміни, яких ми тоді майже не помітили

У другому семестрі, 1953 року, у складі наших студентських груп відбулися деякі зміни. Скажу відразу: ми звернули на них увагу лише через багато років, бо тоді ще не встигли добре познайомитися з усіма однокурсниками. Водночас відбувалися події, важливі для всієї країни.

Усе почалося з наказу Міністра озброєння СРСР № 312 рад. секр. від 10 травня 1951 року, про який ми, звичайно, тоді не знали:

«На виконання Постанови Ради Міністрів СРСР 1528-788 від 9 травня 1951 року про передачу Міністерству озброєння Дніпропетровського автомобільного заводу Міністерства автомобільної та транспортної промисловості та Дніпропетровського шинного заводу, що будується, Міністерства хімічного машинобудування та об'єднання їх у «Дніпропетровський машинобудівний завод № 586»:

1. Включити «Дніпропетровський машинобудівний завод № 586» до складу підприємств 7-го Головного управління.

Міністр озброєння Д. Устинов».

У другому кварталі 1952 року відділ головного конструктора Дніпропетровського машинобудівного заводу № 586 було перетворено на серійне конструкторське бюро КБ-586. Того ж року в Дніпропетровському університеті створили спеціальний фізико-технічний факультет, який став базовим у підготовці для заводу молодих фахівців із вищою освітою.

Звідки було набирати студентів? Звичайно ж, із тих, хто добре знав фізико-математичні дисципліни. Ми стали мимовільними свідками того, як кількох студентів нашого факультету під час другого семестру 1953 року викликали до відділу кадрів і запропонували без будь-яких іспитів перейти на щойно створений фізико-технічний факультет Дніпропетровського університету. Як з'ясувалося згодом, вони становили ядро майбутнього ОКБ-586. У рік нашого випуску, 22 червня 1957 року, на полігоні Капустін Яр уперше запустили ракету Р-12, розроблену в Дніпропетровську, і почалося нарощування далекобійного ракетного озброєння в СРСР.

Фото 1. Група РФ-52-2 — випуск 1957 року

Верхній ряд (зліва направо):

Бугров Ю. Н., Гершанович І. М., Ракита М. Я., Трапер Б. П., Свириденко І. Л., Медовой М. М., Кулініч Р. Г.

Середній ряд (справа наліво):

Белоус Р. Н., Кузнецова І. К., Гречихін М. М., Буняк М. К., Фішман В. П., Шлаи Я. М., Родик А. Х.

Нижній ряд (зліва направо):

Пашова Н. Е., Кесслер Є. І., Братус Л. Г., Мельник З. Н.

Підписи відтворено за наданими авторськими записами; написання окремих прізвищ може потребувати додаткового уточнення.

Кілька слів про наших викладачів

Найстаршим серед них був видатний радянський учений-геофізик, доктор геолого-мінералогічних наук, професор (1944), один із засновників української геофізичної школи та фахівець у галузі гравіметричної розвідки Яким Арсентійович Юньков (1902-1981). На момент нашого вступу до інституту йому виповнилося 50 років. Яким Арсентійович, з його повною фігурою і припухлими губами, здавався нам добрим старим. Лекції з гравіметрії він читав так, ніби ненадовго спустився до нас із хмар. У цьому вбачалося своєрідне послання: «Хочете - вчіть, не хочете - не вчіть!». Не пам'ятаю, щоб він приймав у нас іспити - це було, як нам здавалося, нижче за його гідність. Та й лекції він незабаром перестав читати. Якщо не помиляюся, іспити з гравіметрії приймав доцент Микола Леонідович Афанасьєв - учень професора Юнькова, який переїхав разом із ним до Дніпропетровська у 1944 році та брав участь у створенні кафедри геофізики Дніпропетровського гірничого інституту.

Інші викладачі були лише на 10-15 років старші за основний склад РФ-52. Вони спілкувалися з нами майже на рівних, не виставляючи напоказ своїх заслуг і досягнень. Ми не знали тоді, наприклад, про героїчну долю кандидата технічних наук кафедри геофізики Євгена Георгійовича Булаха (1924-2009).

Пам'ятаю, як на початку першого курсу Євген Булах поїхав з нами «на картоплю» до придніпровського колгоспу. Він керував бричкою, в яку були запряжені дві сиві кобили. Кобили виявилися норовистими й робили не те, що пропонував їм кандидат технічних наук, а те, що хотіли самі.

Нам було смішно. Ми ще не знали, що ця дуже худенька, скромна людина з високим дзвінким голосом пройшла всю війну й була нагороджена бойовими орденами та медалями. Він вів у нас практичні заняття, але за всі п'ять років навчання ми жодного разу не побачили на його одязі цих почесних військових нагород. Через кілька років після нашого випуску він переїхав до Києва, став доктором фізико-математичних наук і професором, а згодом - членом-кореспондентом АН УРСР.

Пам'ятаю, яке незабутнє враження справляв на мене викладач курсу вищої математики, доктор фізико-математичних наук Марк Ісакович Розовський (1904-1994). Математику ми вивчали шість (!) семестрів. І на кожну лекцію протягом усіх цих семестрів Марк Ісакович приходив у гарному, відпрасованому костюмі, бездоганній сорочці й обов'язково з краваткою. Ми всі були одягнені дуже скромно, і він здавався нам вихідцем з якогось іншого світу. Ситуація дещо змінилася, коли ми придбали гарну уніформу студентів гірничого інституту. Деякі однокурсники згодом зізнавалися, що обрали інститут, зокрема, й через цю привабливу студентську форму.

Так сталося, що найближчим до групи РФ-52-2 був доцент Костянтин Федорович Тяпкін. Його тягнуло до молоді, а молодь тягнулася до нього. Не знаю, чи хотів Костянтин Федорович зробити нам комплімент, чи справді так думав, але вже після закінчення Гірничого інституту, на традиційних зустрічах випускників, він завжди казав, що такого випуску, як РФ-52-2, у нього більше ніколи не було. Недарма майже на всіх старих фотографіях він - у центрі наших однокурсників (див. фото 2). Сам Костянтин Федорович невдовзі став доктором геолого-мінералогічних наук (1965), професором (1966), членом-кореспондентом АН України (1990), лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки (1972, 1996), заслуженим діячем науки і техніки

України (2002). Не знаю, хто з наших випускників зміг провести його в останню путь у березні 2016 року. Як то кажуть, «інших уже немає, а ті - далеко».

Група, яка стала міжнародною

Група в нас була міжнародною, і ми сприймали це як належне. Разом із нами навчалися китаець Джу Вень Цюань, болгари Мілка Андреева та Ненчо Караманов. Вони непогано говорили російською, і ми чудово спілкувалися між собою.

Від самого початку серед студентів відчувався певний поділ між тими, хто жив у Дніпропетровську з батьками, і тими, хто приїхав з інших місць та мешкав у гуртожитку або на приватній квартирі - залежно від фінансових можливостей. Але цей поділ був радше географічним, ніж соціальним. Ось лише один приклад. Коли Володя Забігайло, який жив у гуртожитку, захворів на туберкульоз, наша сокурсниця, моя майбутня дружина Єлизавета Кесслер, звернулася до свого батька, директора їдальні в Дніпропетровському Будинку профспілок, із проханням забезпечити Володі безкоштовне харчування. Так і було зроблено. Володя Забігайло відстав від курсу на один рік, але одужав і встиг багато зробити для української науки.

Фото 2. Біля пам'ятника М. В. Ломоносову — через 25 років після закінчення ДГІ

Перший (нижній) ряд, зліва направо:

Бондаренко В. П., Кривин Г. Д., Чижов (ініціали потребують уточнення), Амеліна Т. С., Кесслер Є. І., професор Тяпкін К. Ф., Буняк М. К., Ліфтеров Л. Е., Пох Л. В., Фалькович В. М.

Другий ряд, зліва направо:

Забігайло В. Ю., Андреева М. Х., Мельник З. Н., Родик А. Х., дві невідомі особи, Небаба І. С.

Третій ряд, зліва направо:

д. ф.-м. н. Булах Є. Г., Яковлев Ю. К., Ракита М. Я., Литвин А., Кузнецова І. К., Шило Г. К., Родик А. Х., Омельченко Л. А.

Четвертий ряд (справа наліво):

Гречихін М. М., Калайда Г. І., Голубев Л. В., Братус Л. Г., Лінник Т. Г., Урсов О. А., Фішман В. П., Свириденко І. Л., Караманов Н. Г., Трапер Б. П.

Ідентифікації наведено за наданими авторськими записами. Окремі ініціали, дві особи у другому ряду та розташування деяких учасників потребують додаткового уточнення.

Долі випускників

Наші викладачі справді могли пишатися своїми учнями. Ось неповний перелік досягнень студентів груп РФ-52-2 та РФ-52-1:

Забігайло Володимир Юхимович (1934-1996). Український радянський гірничий інженер-геофізик; доктор геолого-мінералогічних наук, професор, член-кореспондент АН УРСР, академік НАН України; заслужений діяч науки і техніки України; лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки та премії імені В. І. Вернадського АН УРСР. До останніх днів очолював науково-дослідний інститут нерудних корисних копалин у Львові.

Кулініч Руслан Григорович (нар. 1935). Доктор геолого-мінералогічних наук, заслужений діяч науки РФ, автор близько 300 наукових праць, зокрема семи монографій. У 1978 році створив лабораторію морської гравіметрії, якою керував до 2014 року. У 1980-2010 роках очолював відділ геології та геофізики; у 1994-1995 роках виконував обов'язки директора Тихоокеанського океанологічного інституту ДВО РАН, а в 1995-2005 роках був заступником директора з наукової роботи. З 2014 року - головний науковий співробітник лабораторії гравіметрії ТОІ ДВО РАН.

Кузнєцова Інна Костянтинівна (нар. 1934; за чоловіком - Пашкевич). З 1964 року навчалася в аспірантурі Інституту геофізики АН УРСР під керівництвом професора З. А. Крутиховської, де продовжила багаторічну наукову роботу в галузі магнітометрії та інтерпретації геофізичних полів. Кандидат геолого-мінералогічних наук.

Яковлев Юрій Костянтинович (1935-2017). Заслужений геолог РФ. У 1989-1995 роках керував геологічним відділом системи ПГО «Красноярськгеологія». Кандидат технічних наук, мав звання «Почесний розвідник надр».

Гершанович Ісаак Маркович (нар. 1934). Доктор технічних наук у галузі гідрогеології (1980), професор Інституту підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів Міністерства геології СРСР (1983-1990). У 1988-1989 роках - професор Московського геологорозвідувального інституту; у 1972-1990 роках - експерт Державної комісії із запасів корисних копалин (ДКЗ) СРСР. У 1981-1990 роках був членом вченої ради з присудження наукових ступенів доктора та кандидата наук. З 1992 року працював в Ізраїлі як незалежний фахівець з компаніями Water Planning for Israel (TAHAL), Mekorot, Natural Resources Development (NRD) Ltd. та низкою інших.

Кривин Григорій Давидович (1925-2017). Учасник війни, командир відділення 846-го стрілецького полку 267-ї стрілецької дивізії. Брав участь в обороні та визволенні Севастополя і Криму, а також в інших бойових операціях. Працював начальником партії Бугурусланської геофізичної контори Оренбурзької геофізичної контори; очолював комплексну тематичну експедицію ВАТ «Оренбурггеологія». Про його життя і долю знято документальний фільм «Кривінські висоти» (2004).

Урсов Олексій Андрійович (1927-1995). Працював начальником сейсмозвідувальної експедиції в Середньо-Сирдар'їнській западині, а потім до кінця життя очолював Московську геофізичну експедицію, яка проводила пошукові роботи в різних районах СРСР, зокрема на Чукотці. Під його керівництвом у 1987-1990 роках Московська геофізична експедиція застосовувала перші тепловізори для вимірювання тепловипромінювання будівель, пошуку місць втрат тепла та оцінювання стану ізоляції.

Гречихін Микола Миколайович (1926-1989). Учасник війни; начальник польової партії Новомосковської геофізичної експедиції (нині - Придніпровська геофізична розвідувальна експедиція, ТОВ).

Братус Лідія Григорівна (1934-2015?; у заміжжі - Мисіна). Мати відомої актриси Оксани Мисіної. Після закінчення інституту працювала на сейсмоакустичній станції Інституту гірничої справи АН СРСР у Донбасі (шахта «Юнком»), де у співавторстві з іншими молодими випускниками Гірничого інституту імені Артема розробляла методику попередження шахтарів про раптові викиди вугілля та газу. Згодом працювала в сейсмоакустичних партіях; захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук.

Ракита Михайло Якович (нар. 1935). Працював начальником геофізичної партії у Красноярському краї.

Фішман Віктор Петрович (нар. 1934). Після закінчення інституту працював на сейсмоакустичній станції Інституту гірничої справи АН СРСР у Донбасі (шахта «Юнком»), де у співавторстві з іншими молодими випускниками-геофізиками 1957 року працював над методичними розробками в галузі сейсмоакустики. Написав кілька науково-популярних книг з геофізики; захистив кандидатську дисертацію, присвячену захисту від корозії, спричиненої блукаючими струмами. З 1996 року живе у Німеччині.

Післямова

Наскільки мені відомо, болгари Мілка Андреева та Нікола Караманов стали провідними фахівцями-геофізиками у своїй країні. Джу Вень Цюань благополучно пережив «культурну революцію» в Китаї і, за словами Костянтина Федоровича Тяпкіна, який на початку ХХІ століття зустрічався з ним у Шанхаї, обіймав високу посаду в Міністерстві геології Китаю.

«Звичайно, моя розповідь про випускників РФ-52-2 неповна. Буду вдячний читачам, які відгукнуться на цю публікацію та доповнять її.»

Віктор Фішман

Фотографії з особистого альбому Віктора Фішмана. Художня стилізація головного корпусу ДГІ створена спеціально для оформлення цієї публікації.